

با وجود این، فانوس‌های دریایی هم در ایران تا همین دهه‌های اخیر روشن بوده‌اند.

● مناره‌هایی کنار پارچین‌ها

واژه فانوس دریایی از زبان یونانی به فارسی راه پیدا کرده و ریشه اصلی آن کلمه «فاروس» است. امروزه تعداد کل فانوس‌های دریایی در دنیا به کمتر از هزار و ۵۰۰ عدد می‌رسد.

«غلامحسین معماریان» و «کریم پیرنیا» در کتاب «آشنایی با معماری اسلامی ایران» در خصوص این فانوس‌ها چنین آورده‌اند: «برج‌هایی به نام خشاب و خشبات معروف بوده و گمان کرده‌اند از خشب تازی به معنای چوب گرفته شده، با اینکه هر دو واژه گویش‌های ایرانی و به معنای مانور دهنده و گنبد و بنای رخنه‌ده است. نظیر این برج‌ها چه در کنار پارکین‌ها (پارچین) و دریاچه‌های درون نجد ایران نیز هست و از آن جمله است برج پارچین و رامین که روزگاری در کنار پارکین متصل به دریاچه ساوه برپا شده است».

یادربخشی از مجله باستان‌شناسی و هنر ایران (شماره ۵) به قلم سید محمدعلی امام شوشتری می‌خوانیم: «فانوس‌های دریایی کهن‌ترین چراغ‌های دریایی است که ایرانیان برای راهنمایی کشتی‌ها در سر خلیج فارس که مهم‌ترین راه بازرگانی دریایی در روزگاران باستان بوده است، نشانده بوده‌اند و در دنباله آن‌ها در سراسر کناره شمالی خلیج فارس نیز برج‌ها و مناره‌هایی بوده که آثار برخی از آن‌ها هنوز باقی است و شب‌ها بر آن‌ها آتش می‌افروخته‌اند برای راهنمایی کشتی‌ها و...».

● فناوری، فانوس‌های دریایی را کنار نرذه

سؤالی که ممکن است ذهن افراد بسیاری را درگیر کند، این است که با گذشت سال‌های زیاد و پیدایش فناوری‌های نوین آیا وجود فانوس دریایی همچنان لازم است؟ فلاحی بر این لزوم تأکید می‌کند. «بله، حتی بیشتر از گذشته. اگر به خوبی با فلسفه وجودی فانوس دریایی آشنا باشید، می‌توان دریافت که حتی با پیدایش فناوری‌های نوین هم نیاز به این فانوس‌ها مرتفع نشده و بلکه با ادغام فناوری در عملکرد آن‌ها، بهره بیشتر و بهتری از فانوس‌های دریایی در مسیر یابی کشتی‌ها گرفته می‌شود».

فلاحی که سال‌های سال با فانوس‌های دریایی دمخور بوده در خصوص این اصطلاح پیرروشنی توضیح می‌دهد: «فانوس دریایی یکی از بارزترین مصادیق «علائم کمک ناوبری» یا همان Aids to Navigation است. اصولاً هر آنچه که خارج و بیرون از کشتی است؛ برای تأمین ایمنی دریانوردی کشتی‌ها استفاده شده و از آن به عنوان AtoN یاد می‌شود و هر آنچه که از آن روی کشتی در راستای تأمین ایمنی دریانوردی استفاده می‌شود، به Navigational Aids معروف است.

فرض اصلی همه لوازم A to N و Navigational Aids در وهله اول این است که دریانورد از طریق عملکرد خود کمک کند موقعیت صحیح شناور خود را روی سطح دریا تشخیص دهد. بسیاری از لوازم در این دو حوزه به نحوی عمل می‌کنند که حتماً باید سیگنالی از هدف (مثل رادار) دریافت شود تا عملکرد آن‌ها به خوبی محقق گردد. ولی مزیت و قابلیت علائم کمک ناوبری مثل فانوس دریایی در این است که حتی اگر وسایل ناوبری شناور نتوانند به دریانورد در تغییر موقعیت دقیق کمک کنند، وجود فانوس دریایی در فواصل و مکان‌های مناسب همیشه باعث آرامش خاطر دریانوردان و ایمنی سفر آن‌هاست. با گسترش حمل و نقل کالا در سطح جهان که عمده آن از طریق حمل و نقل دریایی انجام می‌شود، اهمیت فانوس دریایی نه تنها کم نشده؛ بلکه به واسطه اهمیت زمان در رسیدن کالا و سلامت سفر دریایی، بیشتر هم شده است».

● ۱۰ فانوس دریایی؛ سهم ایران

امروزه تعداد فانوس‌های دریایی دنیا در حدود هزار و ۵۰۰ عدد است که ۱۰ تای آن‌ها به گفته فلاحی سهم ایران است که عمدتاً در نوار ساحلی خلیج فارس پراکنده‌اند؛ دست کم دو تا از فانوس‌ها هم در نوار ساحلی شمال جا گرفته‌اند.

● **چراغ رأس الکوه:** از چابهار که در امتداد ساحل و به سمت غرب حرکت کنید، اولین و بارزترین فانوس دریایی رخنمایی می‌کند. چراغ «رأس الکوه» در چند مایلی غرب «بندر جاسک» روی مناره‌ای استوار ایستاده تا مثل همیشه، رسالت خود را ایفا کند. برج هشدار دهنده‌ای در نزدیکی بندر جاسک با ستونی بلند نظر‌ها را به خود جلب می‌کند تا راهنمایی باشد برای ناخدایان و دریانوردانی که در گذشته دور برعرشه شناورهای خود، با دلهره این گذرگاه را می‌پیمودند. این برج در بین اهالی به «برج سیاه و سفید» معروف است. در سال ۱۹۱۹ میلادی انگلیسی‌ها برای سلامت تردد در شب، برج چشمک‌زن دیگری در رأس جاسک بنا کردند که به «چراغ برخو» معروف شد و بدین ترتیب این فانوس چشمک‌زن با فناوری زمان خود مأموریت یافت تا در هنگام تاریکی شب به کمک دریانوردان بشتابد و آنان را از خطر برخورد با صخره‌ها و عمق کم آب در این ناحیه آگاه کند. از آن تاریخ به بعد این دو برج نه تنها نقش خود را به عنوان دو برج هشدار دهنده بلکه به عنوان دو نشان و دو علامت بر وجود بندری به نام جاسک ایفا کردند. فانوس دریایی روستای «یک بُنی» در نزدیکی جاسک هم، بازمانده فانوس‌های دریایی است؛ برجی نه‌چندان بلند با چراغی که حالا سال‌هاست خاموش مانده است.

**فانوس‌های دریایی
کهن‌ترین چراغ‌های
دریایی است
که ایرانیان برای
راهنمایی کشتی‌ها
در سر خلیج فارس که
مهم‌ترین راه بازرگانی
دریایی در روزگاران
باستان بوده‌است
نشانده بوده‌اند**